

לשכת רב הקמפוס

אוניברסיטת בר-אילן

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת חקת, תשע"א
מספר 921מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

תגובה למאמר: "יציאת מצרים: שלוש מתנות" (מס' 914)

פרופ' ברק מציג לפנינו באופן מקיף ומסודר את המקורות לשתי התכליות העיקריות של יציאת מצרים: "להיות לכם לא-להים" ו"לתת לכם את ארץ פְּנֵעַן". לפי דעתו התכלית המיידית של "סיום השעבוד רק משנית" משום שזאת "ניתן להשיג גם במצרים". עוד הוא אומר ש"שתי התכליות משלימות זו את זו", והראייה היא ששתייהם מופיעות ביחד: "אני ה' א-להיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ פְּנֵעַן להיות לכם לא-להים" (ויק' כה: לח).

סדר האירועים (או התכליות) בפסוק זה שונה מהכתוב בספר "שמות" וממה שהתרחש בפועל: "והוצאתי... וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם" (בבואכם אל הר סיני ותקבלו התורה – [רמב"ן]) ורק אחר כך, "וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ" (ו-ז, ח).

כדי לענות על הסטייה הזאת, רש"י מפרש שהסדר המוזר שבפסוק שב"ויקרא", בא ללמד על קשר מיוחד בין אלוקים לארץ: "שכל הדר בארץ ישראל אני לו לאלוקים וכל היוצא ממנה כעובד ע"א". מזה נראה שלמיקום שלבי הגאולה ב"שמות" ו:ו יש משמעות: כל הקודם בסדר השלבים הוא תנאי הכרחי לשלב הבא ומודיע על האופי המיוחד של האומה העומדת להיווצר. ולכן התכלית הראשונה של "והוצאתי" היא ההשלמה של תהליך ארוך וכואב של היפוך שבטים שונים ומשונים לעם מלוכד, על ידי הזיכרון הקולקטיבי של שעבוד וסבל. רק אז נוצר מועמד מתאים שאותו ייקח לו אלוקים לעם, וזאת התכלית השנייה. לפי תפיסת היהדות, שלב זה יתרחש דווקא לפני ירושת הארץ. אומות אחרות, כל המהות של לאומיותם נובעת מהתפתחותם יחד בארץ מסוימת באותה סביבה ותנאים אחרים הקובעים את אופיים ותרבותם. כשהם עוזבים את ארצם הם מאבדים בסופו של דבר את מיוחדותם וזהותם. לא כך עם ישראל. הוא אינו תוצר הארץ ולכן גם א תלוי בה. ישראל היה לעם כבר במדבר, עם קבלת התורה, ולכן אפילו כשגורש מארצו ופוזר בין העמים, לא איבד את זהותו כעם מיוחד עם ערכים מוסריים. ואולי "שלוש המתנות" של יציאת מצרים הם עם ישראל, תורת ישראל וארץ ישראל וכל הקודם חשוב יותר.

ד"ר שמעון אליעזר הלוי ספירו
המרכז ללימודי יסוד ביהדות